

ЗЛЕТИ І ПАДІННЯ ГУБЕРНАТОРА З ОЛИШІВКИ

У статті, присвяченій державному діячеві Російської імперії кінця XIX – початку XX ст. М.М.Шрамченку (?-1918), який обіймав губернаторські і віце-губернаторські посади, розкривається його козацьке коріння, яке починається в Олишівці нині Чернігівського району. Автор, використовуючи архівні матеріали і друковані джерела різних років, уперше показує генеалогічне древо М.М.Шрамченка і відновляє сторінки його біографії, пов'язані з Чернігівщиною. Життя колишнього Нижегородського губернатора трагічно обірвалося 1918 р. у в'язниці м. Чернігова.

Ключові слова: губернатор, офіцер, діяльність, Чернігівщина

Працюючи з губернською газетою “Черниговская земская неделя” за 1917 рік, звернув увагу на статтю, де йшла мова про мітинг у містечку Олишівка, присвячений поваленню монархії. Там зазначалось: “В празднестве участвовало почти все население, духовенство, интеллигенция и даже мировой судья, бывший нижегородский губернатор Шрамченко”¹. За допомогою інформації з інтернет-сайтів та раніше зібраного матеріалу про Олишівку вдалося відновити сторінки біографії нашого земляка.

Анотований покажчик “Губернаторы Нижегородской губернии (1914 – 1917)” повідомляє: “36. Шрамченко Михаил Николаевич (1907 – 1910). Действительный статский советник. Из артиллерийских офицеров, затем на гражданской службе. За скандальные любовные похождения переведен из Нижегородской губернии с понижением, позднее уволен в отставку. Расстрелян во время гражданской войны”. На інших інтернет-сайтах знаходимо: “Шрамченко... типичный представитель украинской шляхты, сын помещика”², “шел губернатор Шрамченко, веселый седой красавец, следом телохранитель-черкес, увешанный оружием”³.

Після таких характеристик продовжую пошук матеріалів про губернатора та його олишівське коріння. Інтернет-сайт “Всероссийское генеалогическое древо” подає невеличку інформацію про представників роду Шрамченків, де вказується, що Дмитро Миколайович народився в Олишівці Козелецького повіту, інші – з Остерського повіту. Однак перші Шрамченки походили з козацької старшини Ніжинського полку та Олишівської сотні. “Генеральное следствие о маетностях Нежинского полка” (1729 – 1730 рр.) згадує полкового обозного Леонтія Шрамченка та його сина – майбутнього олишівського сотника Данила. Повідомляється, що в олишівського сотника Івана Шрамченка брат Данило в Олишівці володіє землею з 1716 року⁴. У праці О. Шафонського зустрічаємо бунчукових товаришів Михайла та Василя Шрамченків, полкового хорунжого Євстафія Шрамченка⁵. Філарет (Гумілевський) у нарисі про Олишівку подає дати: 1680 рік – обрання олишівським сотником Левка Шрамченка; 1744 рік – олишівський сотник Василь Шрамченко зустрічав російську імператрицю у Комарівці; 1743 рік – сотник Іван Шрамченко сприяє будівництву в Олишівці церкви на честь св. Арх. Михайла⁶. А про Євстафія Шрамченка (згадується в 1786 р.) пише О. Шишацький-Ілліч: “был глубокий старик, седой как лунь; ходил в бороде и в белом длинном костюме. Шрамченко этот постоянно любил просиживать дни в своей пасеке, на поле, – иногда бывало, к нему кто придет, то он каждого накормит медом и тогда прово-

© Курданов Андрій Леонідович – краєзнавець, заступник голови Чернігівської райдержадміністрації.

дит в дорогу, часто даже и незнакомых”⁷. Були серед Шрамченків і священнослужителі – у 1755 р. згадується Олишівський намісник Андрій Шрамченко⁸. Окремі джерела XIX ст. продовжують розповідь про олишівських Шрамченків: 1814 рік – у Чернігівському ополченні служить поручик Шрамченко, згадується губернський секретар Іван Шрамченко⁹; 1859 рік – у володіннях Шрамченків працює пивомедоварний завод, а в Олишівці мешкає бойовий полковник Іван Пантелемонович Шрамченко – воював з турками та горцями¹⁰; 1863 рік – заворушення селян у маєтку Шрамченків¹¹; 1898 рік – “Земельные владения Шрамченка Александра Александровича в дачах м. Олишевки и с. Середынка, Шрамченка Михаила Николаевича в Олишевке под названием “Молофа””¹².

Дворянський статус козацької родини Шрамченків з містечка Олишівка у другій половині XIX ст. відкрив юному Михайлу Миколайовичу великі перспективи кар’єрного росту та входження до вищої еліти тодішньої Російської імперії. “Свою кар’єру начал в престижном Николаевском кавалерийском училище в 1875 г. – читаємо у його біографії. – Через три года за какие-то прегрешения его перевели в Михайловское кавалерийское училище. В 1881 году он поступает в Михайловскую артиллерийскую академию. Выпускник академии стал служить в должности начальника хозяйственной части батареи. В 1890 г. выходит в запас с чином поручика и переходит на земскую службу”¹³. У 1890 р. М.М. Шрамченко призначається земським начальником у Козелецькому повіті над Олишівською та Держанівською волостями. На цій посаді він пропрацював 11 літ¹⁴. У 1901 році, під час проведіння на нову посаду, відзначали його особистий внесок у будівництво земських шкіл та хлібозапасного магазину. Виявляється, що завдяки М.М. Шрамченку все це було зроблено “с незначительными сравнительно затратами... на собранные за разрешение открыть в черте села питьевые заведения деньги”¹⁵. Також у цей період в Олишівці почали працювати “случный пункт” від Чернігівської заводської конюшні (1897), народна чайна (1898), народна бібліотека (1899), при школі відкрито “ясли – дневной приют для детей местных жителей” (1899)¹⁶. Новоутвореними бібліотекою та яслами опікується дружина А.К. Шрамченко. Під час відвідання м. Олишівки Чернігівський губернатор Є.К. Андрієвський оцінив старання М.М. Шрамченка, і в 1901 році його призначено на посаду неперемного члена Чернігівського губернського присутствія¹⁷.

Необхідно додати, що Є.К. Андрієвський був діяльним губернатором, а виходець з Чернігівщини (родовий маєток був у с. Жукотки Чернігівського повіту) міністр внутрішніх справ, а згодом голова Комітету міністрів Російської імперії І.М. Дурново підтримував його. Можливо, все це і сприяло високому злету М.М. Шрамченка – він призначається Бессарабським віце-губернатором.

Про його діяльність на посаді віце-губернатора інформації обмаль. Відомо тільки те, що М.М. Шрамченко в Кишиневі під час подій 1905 – 1907 рр. “беспощадно подавлял там революционное движение”¹⁸. Саме тут він стає активним діячем руху “Союза русского народа”, який відстоював православ’я, самодержавство, народність та протидівав революційному насиллю. Ось чому в 1907 році 50-річного М.М. Шрамченка знову помічають, і він стає Нижегородським губернатором.

Сучасні російські дослідники так оцінюють той період в історії Нижегородської губернії: “В 1907 году Нижегородская социал-демократическая организация подверглась разгрому. Репрессии против революционеров особенно усилились, когда в феврале 1907 года в г. Н. Новгород на должность губернатора Столыпин назначил известного черносотенца Шрамченко”¹⁹. “Был он хватким, энергичным, но не особенно самостоятельным губернатором. Управлял губернией с необходимой после кровавых событий 1905 года твердостью. Инспектирует уезды, готовится к празднованию 300-летия царствования дома Романовых”²⁰. У цих умовах у 1908 році прийшло повідомлення про те, що на губернатора начебто готується замах: “этот террористический акт необходимо осуществить ввиду того влияния, которым М.Н. Шрамченко пользуется в Министерстве внутренних дел, причем

характер этого влияния приравнивается к влиянию графа Игнатьева, убитого в Твери”²¹. Замаху не сталося, але губернатор своїми діями прискорив своє звільнення з посади: “Погубило его пренебрежение к нормам общепринятой морали: законной супруге надоели бесконечные романы любвеобильного мужа, и она написала жалобу в Сенат”. Допомогли зв’язки, і в 1910 році він був переведений на посаду губернатора Вологодської губернії ²².

На новій посаді пробув недовго – з серпня 1910 р. по липень 1913 р., намагався керувати “твердою рукою”: “Отныне власть стремилась искоренить любое “бесчинство и озорство, вызывающее недовольство окружающих”. К подобным действиям отнесли: стрельбу и метание камней в прохожих, экипажи и поезда; умышленное расталкивание локтями; порчу чужого имущества. За нарушение воли губернатора виновного облагали штрафом в 500 рублей. В ряде случаев выплату заменяли трехмесячным заключением под арест”²³. За яких обставин М.М. Шрамченко одержав відставку і на яких посадах після цього працював, невідомо.

Напередодні лютневих подій 1917 року мировий суддя М.М. Шрамченко мешкає в Олишівці²⁴. Цікаво, про що він думав, коли стояв на мітингу, де повідомлялось про повалення монархії, та на що сподівався, коли громада вшановувала пам’ять полеглих революціонерів? Але під час громадянської війни хтось же пригадав колишньому губернатору його внесок у боротьбу з революцією.

Нещодавно завдяки Олені Євгенівні Малишко, яка збирає матеріали про дворянські родини с. Старий Білоус, стало відомо, як закінчив своє життя колишній губернатор. Їй вдалося знайти лист Марії Василівни Хижнякової до Сергія Петровича Мельгунова (м. Прага, 19.03.1924 р.), який зберігається в США в архіві Гувера (Коробка №4. – Справа 24. – Арк. 98-108).

У листі йдеться про події, які відбулися в 1918 році в м. Чернігові в місцевій в’язниці. Автор листа пише про розстріл більшовиками М.М.Шрамченка: «...Старик, сошедший с ума в тюрьме. Его поведение вызвало смех и издевательства на месте расстрела...». Так закінчив своє життя колишній губернатор.

1. Черниговская земская неделя .– 1917. – № 22. – С.6.
2. Интернет-сайт. – Муниципальное учреждение культуры “Централизованная библиотечная система” Сормовского района г. Нижний Новгород – libnn.ru/content/view/247/245/1/19/.
3. Садовский Б. Записки (1881 – 1916) // feb-web.ru/feb/rosarc/ra1/Ra1-106-.htm
4. Генеральное следствие о маетностях Нежинского полка 1729 – 1730. – Чернигов, 1901. – С.72.
5. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание. – Чернигов, 1851. – С. 353 – 354.
6. Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Чернигов, 1874. – Кн. 5. – С. 266, 269, 270.
7. Шишацкий-Иллич А. Местечко Олишевка. – Чернигов, 1854. – С. 30.
8. Историко-статистическое описание Черниговской епархии... – Кн. 5. – С. 270.
9. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО) – Ф. 128. – Оп. 1. – Спр. 1208. – Арк. 867, 904.
10. Домонтович М. Статистическое описание Черниговской губернии. – СПб., 1966. – С. 320; ДАЧО. – Ф. 127. – Оп. За. – Спр. 844. – Арк. 56 зв. – 57.
11. Реформа 1861 г. и крестьянское движение на Черниговщине (подборка документов). – Чернигов, 1976. – С. 104 – 107.
12. Черниговские губернские ведомости (далі – ЧГВ). – 1898. – № 89. – 8 ноября.
13. Интернет-сайт. – Муниципальное учреждение культуры “Централизованная библиотечная система” Сормовского района г. Нижний Новгород – libnn.ru/content/view/247/245/1/19/.
14. ЧГВ. – 1901. – № 2464. – 28 марта.
15. Там само.
16. Отчет Черниговской губернской земской управы за 1897 г. – С.237; ЧГВ. – 1898. – № 1433. – 20 марта; ЧГВ. – 1899. – № 1714. – 17 января; ЧГВ. – 1899. – № 1892. – 25 июля.
17. ЧГВ. – 1899. – № 1913. – 17 августа; ЧГВ. – 1901. – № 2464. – 28 марта.
18. Малиновкин С.Н. Революционное движение в селе Городец в 1905 – 1907 гг. Справочник для краеведов и пропагандистов. – Городец, Городецкая городская организация общества “Знание”, 1989.
19. Там само.

20. Интернет-сайт. – Муниципальное учреждение культуры “Централизованная библиотечная система” Сормовского района г. Нижний Новгород – libnn.ru/content/view/247/245/1/19/.

21. На мушке у эсеров (фото М.Н. Шрамченко). // официальный сайт городской администрации Нижнего Новгорода.

22. Там само.

23. Губернаторы, возглавлявшие Вологодскую губернию до 1917 года. // Интернет-сайт – history.nason.ru/gubernator/2179/.

24. ЧГВ. – 1917. – № 22. – С. 6.

В статье, посвященной государственному деятелю Российской империи конца XIX – начала XX ст. М.Н.Шрамченко (?-1918), занимавшему губернаторские и вице-губернаторские посты, раскрываются его казачьи корни, которые начинаются в Олишевке ныне Черниговского района. Автор, используя архивные материалы и опубликованные источники разных годов, впервые показывает генеалогическое древо М.Н.Шрамченко и восстанавливает страницы его биографии, связанные с Черниговщиной. Жизнь бывшего Нижегородского губернатора трагично оборвалась в 1918 г. в тюрьме г. Чернигова.

This article is devoted to M.Shramchenko (? – 1918), the statesman who used to occupy the positions of governor and vice-governor in the Russian Empire at the end of 19th – the beginning of the 20th century, it also considers his Cossacks roots originating in the town of Olyshivka in Chernihiv district. The author uses archive and printed sources of different historical periods to explore Shramchenko's genealogical tree and reveals his biographical data connected with the Chernihiv district. The life of former governor of Nyzhniy Novhorod tragically comes to an end in 1918 in Chernihiv prison.